

Юлія Корнелюк
асистент кафедри теорії та філософії права
Інституту права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”
ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0001-7569-1684>
yu.korneliuk@i.ua
79008, м. Львів, вул. Князя Романа 1/3

ЗДІЙСНЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ’І

<http://doi.org/10.23939/law2020.26.071>

© Корнелюк Ю., 2020

Проаналізовано дослідження генези юридичної діяльності в англо-американській правовій сім’ї на прикладах “материнських” правових систем Англії та США, а також особливості діяльності юристів у різних сферах суспільного життя, різноманітність юридичних спеціальностей, форм і напрямків участі юристів у правотворчості, правозастосуванні, діяльності правоохоронних органів і правозахисних організацій, наданні юридичних послуг.

Ключові слова: суддя, адвокат, коронер, баристер, солісітор, суд присяжних, правозахисники.

Постановка проблеми. Стратегія дослідження особливостей юридичної діяльності в англо-американській правовій сім’ї зумовлена трьома основними підходами: теоретичним, порівняльно-правовим і прикладним. Перший орієнтований на аналіз та узагальнення становлення й розвитку теорії юридичної діяльності, зокрема, формування відповідного поняттєво-категоріального апарата, філософських, метатеоретичних і методологічних основ [7; 9; 11].

Аналіз дослідження проблеми. Філософським, теоретичним, методологічним та деонтологічним засадам осмислення юридичної діяльності присвятили свої праці В. Д. Бабкін, Є. В. Бурлай, С. Д. Гусарев, Д. А. Керімов, А. А. Козловський, М. І. Козюбра, М. В. Костицький, С. І. Максимов, В. П. Малахов, В. С. Нерсисянц, А. В. Поляков, П. М. Рабінович, В. М. Селіванов, О. В. Шмоткін.

Метою статті є осмислення особливостей організації, призначення, форм і методів здійснення, перспектив розвитку юридичної діяльності в країнах англо-американської правової сім’ї.

Виклад основного матеріалу. У країнах, які входять в англо-американську правову сім’ю, професія судді є однією з найповажніших та найважливіших серед усіх інших, оскільки судді – це переважно юристи-практики з великим досвідом роботи в юридичній сфері, які суттєво впливають на стан і розвиток правової реальності, що забезпечує цій професії повагу та високий рівень професійності. Так, впродовж тривалої історії англійських судів вони підтримували парламент у боротьбі з абсолютним захопленням влади однією особою – Монархом.

Високий статус суддів забезпечується й тим, що поряд з парламентом вони є, у певному розумінні, гарантом справедливого вирішення будь-якого життєвого спору. Тому серед науковців поширена точка зору, що судді мають “законодавчі” повноваження, які вони реалізують через доктрину прецеденту, а також шляхом тлумачення права [8, с. 295-296]. Такі повноваження дають можливість судді заповнювати прогалини у праві своїми власними рішеннями (прецедентами), що покладає додаткову відповідальність на суддів та висуває такі високі вимоги до суддів, які практикують у англо-американській правовій сім’ї. Судді Великобританії є незалежними від Парламенту і в процесі своєї діяльності діють на власний розсуд і навіть у випадках, коли суддя приймає в межах своєї компетенції певне рішення, вважаючи його чесним і справедливим, то він не несе юридичної відповідальності за свої дії [8, с. 296].

Судді країн англо-американської правової сім’ї підлягають лише одному виду контролю за їхньою діяльністю. Цей контроль здійснює судова колегія. Проте і її повноваження доволі незначні і полягають, переважно, у витребуванні звітів за певний період, як за вирішеними, так і за незакінченими справами. До повноважень вищезгаданої колегії належить і тимчасове переведення (за згодою з суддею, якого переводять) судді з посади на посаду за потреби її заміщення у випадках хвороби, звільнення інших суддів з посади або за потреби збільшити штат суддів у зв’язку з великою кількістю судових випадків.

У деяких штатах США до вищезгаданого виду контролю за діяльністю суддів додається право старших за рангом суддів контролювати молодших колег та працівників судової установи взагалі. При цьому вони наділяються повноваженнями накладати дисциплінарні стягнення на порушників. Такі стягнення можуть варіювати: від усних зауважень чи бесід до відсторонення від виконання посадових обов’язків. У деяких випадках старшим суддям надаються повноваження відсторонювати від здійснення посадових обов’язків працівників суду, які не можуть їх виконувати за станом здоров’я, віком тощо, але такі повноваження даються в межах однієї судової установи та виключно щодо осіб, нижчих за рангом.

Особливе місце в судовій системі Англії й Уельсу та в деяких інших країнах сім’ї загального права займає діяльність такої посадової особи, як коронер, якого за повноваженнями можна відносити як до поліцейської, так і до судової систем. До посадових обов’язків коронера входить встановлення причин смерті у випадку, коли ця смерть настала при незрозумілих та загадкових обставинах, або раптово, або у випадках, коли відомо, що загибель особи мала насильницький характер.

Особливістю діяльності коронера є те, що після закінчення слідства по справі він передає її до спеціального так званого суду коронера, до складу якого зазвичай входить коронер та журі присяжних, обов’язком яких є визначення за власним розсудом причин смерті особи, але за певними колом справ коронер може виносити рішення самостійно.

Посада коронера є виборною [1, с. 264]. Впродовж тривалого часу коронера обирали на зборах всіх фрігольдерів окремого графства, але починаючи з 1889 р. обирає коронера рада графства. Вимоги до особи, яку висувають на посаду коронера, не мають професійно-юридичного характеру. Крім високих моральних та інтелектуальних якостей до коронера висувається одна обов’язкова вимога, яка стосується наявності нерухомого майна в графстві, де він збирається займати посаду, а тому діяльність коронера є більш правовою, ніж юридичною.

Посада коронера не має вікових обмежень чи обмежень за терміном перебування на посаді. Зазвичай коронера обирають пожиттєво і зміщують із посади лише за умови неналежного виконання своїх обов’язків, зловживання ними чи грубих порушень законодавства країни. Посада коронера є оплачуваною. Розмір плати не є фіксованим і встановлюється кожні 5 років радою графства, яка обирала коронера на посаду [5].

Одним зі способів забезпечення неупередженості суддів є їхнє матеріальне забезпечення як під час роботи, так і після виходу на пенсію. Посадові оклади суддів відрізняються залежно від посади, яку вони обіймають, проте найнижча посада оплачується достойно. Наприклад, в Англії в

середньому оплата праці судді за рік становить близько 98000 фунтів стерлінгів, а річна заробітна плата суддів Апеляційного або Високого суду зростає вже до 150–170 тисяч фунтів стерлінгів.

Матеріальне забезпечення судді після виходу ним на пенсію також доволі значне порівняно як з іншими професіями, так і з суддями інших країн. Законодавче регулювання пенсійного забезпечення суддів забезпечується “Judicial Pensions Act” 1981 р. (Акт про пенсійне забезпечення суддів 1981 р.), згідно з яким суддя отримує право на пенсію, як правило, після досягнення суддею 70-річного віку, стажу роботи на посаді судді протягом 15 років і більше або внаслідок усунення від виконання обов’язків судді за станом здоров’я [3].

Правозахисники можуть виступати в різних іпостасях і виконувати різні види юридичної діяльності. При цьому вони знаходяться на одній і тій самій посаді. Так, вони можуть виступати в якості:

- представників клієнтів, виконуючи в даному випадку широкий спектр функцій, починаючи від надання консультацій, закінчуючи представленням клієнта в судовій гілці влади (найчастіше правозахисники у вигляді представників виступають від імені постійних клієнтів, тобто в даному випадку розуміється постійне надання різних видів правових послуг, включаючи адвокатські, консультативні, представницькі тощо);

- радників, що інформують клієнта та допомагають йому зрозуміти сукупність його прав і обов’язків, які надаються та покладені на нього згідно з чинним законодавством, пояснюють особливості й визначають оптимальні шляхи здійснення клієнтом його прав і обов’язків;

- адвокатів при відстоюванні позиції клієнта згідно з принципами і нормами змагальної системи; при цьому мається на увазі як представлення інтересів клієнта на судовому засіданні, так і в органах поліції, прокуратури тощо;

- осіб, які ведуть переговори; у такому контексті правозахисники прагнуть досягти сприятливих для клієнта результатів під час різного виду переговорів, які можуть мати як цивільно-правовий (наприклад, різного виду угоди), так і кримінально-правовий (переговори з представниками прокуратури, суду, поліції з приводу представлення інтересів клієнта) характер, але при цьому правозахисники повинні використовувати виключно такі методи, які відповідають вимогам чесного ведення справи;

- посередника поміж клієнтами, у даному випадку правозахисника, який прагне узгодити їхні інтереси, що розходяться, як радника, і меншою мірою діє як особа, котра має право говорити від імені кожного клієнта як її представник (включаючи випадки, коли правозахисник виступає від імені однієї зі сторін переговорів);

- правозахисників, що виконують функції осіб, які оцінюють юридичні справи клієнта й доповідають про них клієнту або іншим особам, якщо це передбачено домовленістю або законодавством [2, с. 21].

Діяльність правозахисників, які здійснюють свою професійну діяльність на території Австралії, має певну відмінність, яка полягає в тому, що, хоча й там існує поділ на баристерів та солісіторів, але функціональні відмінності між цими двома професіями настільки неістотні, що солісітори мають право виконувати функції баристерів і навпаки [6, с. 7-8].

Розглядаючи правові функції правозахисників, слід зауважити, що наведене вище є спільним для всіх країн англо-американської правової сім'ї. Відмінністю є те, що в різних країнах можуть накладатися певні обмеження щодо тих, кому такий або інший вид компетенції належить. Так, на території Англії діяльність солісіторів не може поєднуватися з представництвом осіб у судових інстанціях (за винятком нижчих щаблів судової системи), своєю чергою, баристери не мають права вступати в переговори з клієнтами або виступати представниками на переговорах між клієнтами тощо. У США існує тільки одна посада правозахисників – адвокати, які, загалом, і виконують всі зазначені вище види діяльності.

Слід також зазначити, що англійська правова система передбачає можливість виконання солісіторами функцій повірених та нотаріусів у діяльності із засвідчення документів, подій, фактів тощо.

Формально і на сучасному етапі у Великобританії відсутня вимога необхідності обов'язкової юридичної освіти для того, щоб практикувати у якості адвоката, але зазвичай особи спочатку отримують університетську юридичну освіту, а вже після того намагаються отримати дозвіл практикувати в якості адвоката (баристера чи соліситора). Р. Давид, підкреслюючи вплив англійського права на професійну підготовку юристів, пише: "Англійські юристи ніколи не отримували освіти в університетах, і в наші дні в Англії немає необхідності закінчувати університет для того, аби стати адвокатом, повіреним чи суддею. Юристи традиційно формувалися практикою ..." [10, с. 129].

Професійній відповідальності юристів у Великобританії приділяють увагу як професійні організації, так і державні органи країни, оскільки вони зацікавлені в підтриманні престижу, законності в діяльності та належного рівня виконання своїх обов'язків, а також в наданні правових послуг населенню країни юристами – професіоналами. У зв'язку з цим контроль за їхньою діяльністю здійснюють як загальні органи управління юристами (судові Інни, Правове суспільство), так і спеціально створені органи, зокрема, Дисциплінарний трибунал. Крім того, законодавство країни поклало обов'язок щодо нагляду за дотриманням етичних, професійних, правових норм поведінки юристами (незалежно від того, чи це баристер, чи соліситор) на самих юристів-практиків [8, с. 287, 288].

У Сполучених Штатах для отримання права на адвокатську діяльність особа, яка отримала юридичну освіту, складає спеціальний іспит, який визначає, чи придатна особа для практики в якості адвоката. Переважно у кожному штаті існують власні вимоги до адвокатів та до суті, процесу, виду екзаменів для допуску до адвокатської діяльності [4].

Важливим питанням, яке слід розглянути при дослідженні діяльності адвокатів, є особливості професійних організацій юристів, оскільки вони відіграють важливу роль як у підтриманні престижу та належної якості юридичних послуг, так і у впливі на навчання, оплату та соціальний захист адвокатів.

Серед організацій, які регулюють діяльність юристів на території США, можна назвати "American bar association" (ABA), її аналоги в штатах та інші професійні об'єднання. АВА створено приблизно в 1878 році, коли професія адвоката знаходилась ще на первинній стадії свого розвитку і не могла забезпечити потреб тогочасного суспільства. Підготовку та навчання юристів-адвокатів на початковому етапі розвитку професії здійснювали за системою студіювання, що давало практичний досвід роботи, але не могло забезпечити належної теоретичної підготовки фахівця. Адвокатська професія ще не мала етичних, професійних та правових норм, які б регулювали їхню діяльність, був відсутній орган, який міг би вирішити важливі та нагальні проблеми адвокатської діяльності, тому створення професійної організації було чи не єдиною можливістю заповнення існуючих на той час прогалин попередження їхнього виникнення в подальшому.

Згідно зі статутом, "American bar association" була призначена для "вдосконалення юриспруденції як науки, покращення управління правосуддям і створення єдиного законодавства в усій країні". З часом АВА дещо змінила свої напрямки діяльності, зокрема, у її сучасному статуті зазначено, що діяльність асоціації спрямована на загальнонаціональне представництво професії юриста, службу суспільству шляхом удосконалення законодавства країни, поваги до закону, підтримання престижу професії адвоката [12]. На сучасному етапі членство в АВА не є обов'язковим для представників адвокатської професії, проте більшість правозахисників-адвокатів є членами цієї організації та професійних організацій у своїх штатах.

Висновок. На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що в усіх країнах англо-американської правової сім'ї до суддів ставляться з більшою повагою в суспільстві, ніж до їхніх колег у романо-германській правовій сім'ї. Це пов'язано з тим, що судова влада англо-американської правової сім'ї більш незалежна від інших гілок влади та менше контролюється з їхнього боку. Так, особа, яка займає пост судді в країнах загального права, не підлягає стороннім

перевіркам відомств, міністерств, підрозділів тощо. Ніхто не може переводити суддю з однієї посади на іншу як територіально, так і в межах однієї судової установи. Судді країн англо-американської правової сім'ї здебільшого підлягають лише контролю за їхньою діяльністю, який здійснює судова колегія, хоча її повноваження теж обмежені.

Проблематика юридичної діяльності є традиційною для юридичної науки та інших соціально-гуманітарних наук, входить до предмета різноманітних юридичних наукових дисциплін, а відтак вивчалася та вивчається в різних аспектах, проявах, контекстах. Серед них доцільно виокремити проблеми: філософських, теоретичних, методологічних і деонтологічних засад її осмислення та здійснення; генези, періодизації історії, зокрема, виокремлення етапів виникнення, становлення та розвитку; формування теорії юридичної діяльності як спеціальної правової теорії та її категоріального апарату; подальшого розвитку в умовах інтеграції та конвергенції національних правових систем, становлення світового правопорядку, збереження самобутності національної правової культури та інше. Одним з пріоритетних напрямків наукових досліджень юридичної діяльності є її порівняльно-правовий аналіз у контексті не тільки основних правових сімей, але й процесів їхніх взаємовпливів та тенденцій розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігун В. С. Юридична професія та освіта. Досвід США у порівняльній перспективі. Київ : Видав. організація "Юстиніан", 2006. 272 с.
2. Богдановская И. Ю. Правовые системы Канады, Австралии и Новой Зеландии: особенности развития. Право и политика. 2002. № 8(31). С. 21–25.
3. Гайек Ф. А. Право, законодательство и свобода. Нове визначення ліберальних принципів справедливості і політичної економії. Т. I–III. К. : "Аквілон-Прес", 2000. 448 с.
4. Гальперина П. Л. Понятие правовой системы в контексте теории правового аутопойезиса. Правоведение. 2005. № 6. С. 160–179.
5. Гусарев С. Д. Класифікаційні критерії у загальній характеристиці юридичної діяльності. Науковий вісник НАВСУ. 2006. № 1. С. 33–41.
6. Закоян А. А. Роль и значение судебного прецедента в правовых системах Англии и США: автореф. дис. на присуждение науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 "Теория государства и права; история политических и правовых учений". Ереван, 2008. 26 с.
7. Козюбра М. І. Тенденції розвитку джерел права України в контексті європейських правоінтеграційних процесів. Наук. записки НУКМА. Том 26. 2004. С. 3–9.
8. Костицький М. В. Філософські та психологічні проблеми юриспруденції: Вибрані наукові праці; І. А. Тимченко. Слово про колегу, товариша ; відп. ред. Н. В. Кушакова-Костицька. Чернівці : Рута, 2008. 560 с.
9. Кравчук І. В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС. К. : Видавничий Дім "Слово", 2005. 320 с.
10. Кравчук М. В. Правова система США: уроки для України. Порівняльно-правові дослідження. Матеріали другого міжнародного наукового семінару "Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку". 2007. № 1–2. С. 143–150.
11. Мірошніченко М. І. Генезис національних правових систем: теоретико-методологічний аспект: Монографія. К. : Університет "Україна", 2007. 271 с.
12. Скакун О. Ф. Теория государства и права. X. : Консум, 2000. 704 с.

REFERENCES

1. Bigun V. S. Yurydychna profesiya ta osvita. Dosvid SSHA u porivnyal'nij perspektyvi. Ky'yiv : Vy'dav. organizaciya "Yusty'nian", 2006. 272 p.
2. Bogdanovskaya Y.Yu. Pravovye sy'stemy Kanady, Avstraly'y' y' Novoj Zelandy'y': osobenosty' razvy'ty'ya. Pravo y' poly'ty'ka. 2002. #8(31). P. 21–25.
3. Gajek F. A. Pravo, zakonodavstvo i svoboda. Nove vy'znachennya liberal'ny'x pry'ncy'piv spravedly'vosti i polity'chnoy ekonomiyi. T. I-III. K. : "Akvilon-Pres", 2000. 448 p.
4. Gal'pery'na P. L. Ponyaty'e pravovoj sy'stemy v kontekste teory'y' pravovogo autopojezy'sa. Pravovedeny'e. 2005. # 6. P. 160–179.
5. Gusaryev S. D. Klasyfikacijni kry'teriyi u zagal'nij xaraktery'sty'ci yury'dy'chnoy diyal'nosti. Naukovy'j visny'k NAVSU. 2006. # 1. P. 33–41.
6. Zakoyan A. A. Rol' y' znacheny'e sudebnogo precedenta v pravovy'x sy'stemax Angly'y' y' SSHA: avtoref. dy's. na pry'suzhdeny'e nauch. stepeny' kand. yury'd. nauk: specz. 12.00.01 "Teory'ya gosudarstva y' prava; y'story'ya poly'ty'chesky'x y' pravovy'x ucheny'j". Erevan, 2008. 26 s.
7. Kozyubra M. I. Tendenciya rozvy'tku dzherel prava Ukrayiny' v konteksti yevropejs'ky'x pravointegracijny'x procesiv. Nauk. zapy'sky' NUKMA. Tom 26. 2004. P. 3–9.
8. Kosty'cz'ky'j M. V. Filosofs'ki ta psy'xologichni problemy' yury'sprudenciyi: Vy'brani naukovy' pracj; I. A. Ty'mchenko. Slovo pro kolegu, tovary'sha ; vidp. red. N. V. Kushakova-Kosty'cz'ka. Chernivci : Ruta, 2008. 560 s.
9. Kravchuk I. V. Garmonizaciya nacional'ny'x pravovy'x sy'stem z pravom YeS. K. : Vy'davny'chy'j Dim

“Slovo”, 2005. 320 p. 10. Kravchuk M. V. Pravova sy`stema SShA: uroky` dlya Ukrayiny`. Porivnyal`no-pravovi doslidzhennya. Materialy` drugogo mizhnarodnogo naukovo seminaru “Porivnyal`ne pravoznavstvo: suchasny`j stan i perspektyvy` rozvy`tku”. 2007. # 1–2. S. 143–150. 11. Miroshny`chenko M. I. Genezy`s nacional`ny`x pravovy`x sy`stem: teorety`ko-metodologichny`j aspekt: Monografiya. K. : Universy`tet “Ukrayina”, 2007. 271 p. 12. Skakun O. F. Teory`ya gosudarstva y` prava. X. : Konsum, 2000. 704 p.

Дата надходження: 24.03.2020 р.

Yuliia Korneliuk

Assistant of the Department
of Theory and Philosophy of Law
Institute of Law and Psychology
National University “Lviv Polytechnic”

CERTAIN TYPES OF LEGAL ACTIVITIES IN THE TERMS OF ENGLISH-AMERICAN LEGAL FAMILY

The article analyzes the study of the genesis of legal activity in the Anglo-American legal family on the examples of the “maternal” legal systems of England and the USA, as well as the peculiarities of the activity of lawyers in various spheres of public life, the variety of legal specialties, forms and areas of participation of lawyers in law-making, enforcement, the activities of law enforcement agencies and human rights organizations, the provision of legal services.

Key words: judge, lawyer, coroner, barrister, solicitor, jury, human rights activists.